

KONKURS Z HISTORII
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH
Z WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO
W ROKU SZKOLNYM 2022/2023

Temat przewodni konkursu:

Od zniewolenia do wolności.
Polska na tle Europy i świata w latach 1939-2004.

Uczestnicy konkursu powinni wykazać się wiedzą i umiejętnościami z całej podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej z przedmiotu historia (Dz. U. z 24 lutego 2017 r., poz. 356; strony 91-102).

Uczestnicy powinni rozszerzyć wiadomości o tematy przewodnie do każdego etapu konkursu, posilkując się zamieszczoną bibliografią i inną literaturą przedmiotu oraz wykazać się znajomością wskazanej lektury.

I. Cele konkursu

a) Wiadomości

Uczniowie:

- opanowali wiadomości (treści nauczania – wymagania szczegółowe) opisane w całej podstawie programowej z historii dla szkoły podstawowej od starożytności po współczesność (podstawa programowa została dołączona do niniejszego regulaminu w punkcie V.),
- rozszerzyli ponad podstawę programową wiadomości z historii Polski i z zakresu historii powszechnej w latach 1939-2004 (od II wojny światowej do przystąpienia Polski do Unii Europejskiej),
- potrafią odpowiedzieć na pytania w oparciu o wskazaną lekturę (III etap konkursu),
- opanowali wiadomości z wielu obszarów historii jak: historii politycznej, społeczno-gospodarczej, religii, kultury, wojskowości,
- bezbłędnie identyfikują osoby, daty, nazwy geograficzne, pojęcia historyczne, itp.,
- potrafią odpowiedzieć szczegółowo na pytania o przyczyny, przebieg i skutki wymaganych wiadomości.

b) Umiejętności

Uczniowie:

- umiejętnie wykorzystują posiadaną wiedzę w praktyce, w rozwiązywaniu problemów, wyjaśnieniu zjawisk i procesów historycznych, ocenie wydarzeń, trafnej argumentacji w krótkich i dłuższych wypowiedziach,

- potrafią umiejscowić zagadnienia dotyczące historii w czasie i przestrzeni, porządkują i synchronizują wydarzenia historyczne,
- prawidłowo analizują i interpretują różnorodne materiały źródłowe, rozwiązują zadania, które wymagają np. porównania, uzasadnienia, odwołania się do różnych kontekstów historii Polski i powszechnej, rozstrzygnięcia typu prawda/fałsz itp.,
- charakteryzują związki przyczynowo-skutkowe, podają wnioski i argumenty,
- kształtują zdolności humanistyczne i umiejętność samodzielnego poszukiwania wiedzy.

c) Postawy

Uczniowie:

- popularyzują wiedzę historyczną ze szczególnym uwzględnieniem historii Polski,
- rozwijają swoje indywidualne uzdolnienia i zainteresowania wiedzą historyczną, mają sposobność do odniesienia sukcesu,
- rozwijają tolerancję i krytycyzm,
- pogłębiają swój patriotyzm,
- przyjmują postawę szacunku dla dziejów ojczystych i historii regionu.

II. Rodzaj arkusza i ocena zadań

Na wszystkich trzech etapach konkursu, arkusz zawiera różnorodne zadania zamknięte i otwarte. Pytania wzbogacone są materiałem ikonograficznym (np. drzewo genealogiczne, szkice, fotografie, obrazy, plakaty propagandowe, karykatury, znaczki, monety, odznaczenia, symbole, herby, elementy architektury itp.), kartograficznym (np. mapy, plany), statystycznym (np. tabelki, wykresy, diagramy itp.) i różnorodnymi tekstami źródłowymi.

Maksymalna ilość punktów jest zróżnicowana na każdym etapie odpowiednio do przewidzianego czasu i wyższego poziomu konkursu.

Zadania będą punktowane w różny sposób – np. 0-1 pkt za jedną odpowiedź lub za całe zadanie złożone np. z trzech różnych elementów. Nie ma punktów częściowych.

Zero punktów będzie przyznane za: udzielenie odpowiedzi błędnej, niejednoznacznej, nieczytelnej, nieprawidłowo zaznaczonej, częściowo prawidłowej ale zawierającej błąd merytoryczny, jednakowej w kilku podpunktach tego samego zadania, brak odpowiedzi lub brak wyboru/rozstrzygnięcia.

III. Zalecana literatura do wszystkich etapów

- **Obowiązująca lektura do III etapu wojewódzkiego:** Andrzej Garlicki, *Stalinizm*, w: *Dzieje PRL*, pod red. naukową A. Garlickiego i A. Paczkowskiego, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1993.
- *Encyklopedia szkolna. Historia*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2004.
- *Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności*, Wydawnictwo Nowa Era, Wrocław 2012.
- *Ilustrowany atlas historii Polski*, Wydawnictwo DEMART, Warszawa 2006.
- Podręczniki z historii dla szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego Wydawnictwa Nowa Era.

IV. Wymagania do poszczególnych etapów konkursu

I ETAP – SZKOLNY

Temat przewodni do I etapu:

Od zniewolenia do wolności. Polska na tle Europy i świata w latach 1939-1945.

Wymagane wiadomości i umiejętności:

Na pierwszym etapie szkolnym obowiązują wszystkie treści nauczania (wymagania szczegółowe) podstawy programowej z historii dla klas V-VIII od starożytności do 1945 r. oraz wiadomości rozszerzające temat przewodni:

- etapy wojny obronnej, przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Kocka i zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie;
- zachowanie dowódców (m.in. Edwarda Rydza-Śmigłego, Henryka Sucharskiego, Juliana Filipowicza, Władysława Raginisa, Stanisława Dąbka, Tadeusza Kutrzeby, Franciszka Kleeberga), żołnierzy, polityków, w tym Ignacego Mościckiego, Stefana Starzyńskiego i ludności cywilnej podczas wojny obronnej w 1939 r.;
- podział ziem polskich między okupantów;
- założenia i metody polityki III Rzeszy i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce, z uwzględnieniem eksterminacji inteligencji i duchowieństwa;
- postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów; przykłady heroizmu Polaków – m.in.: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego;
- przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków);
- przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;
- ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie; etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada); terminologia stosowana w nauce na określenie polityki eksterminacyjnej (m.in. Holokaust, Szoah, Porajmos);
- główne miejsca eksterminacji Polaków, Żydów polskich i Żydów europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie ziem polskich i Europy Środkowo-Wschodniej (m.in. Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar, Majdanek, Bełżec, Stutthof);
- powstanie w getcie warszawskim;
- postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie m.in.: Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich, rodziny Ulmów; Jana Karskiego i roli „Żegoty”;
- układ Sikorski-Majski; losy armii gen. Władysława Andersa;
- działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej; przykłady bohaterstwa żołnierzy, m.in.: Narvik, bitwa o Anglię, Tobruk, Monte Cassino, Falaise, Arnhem, bitwa o Brede, bitwa pod Lenino, walki o Wał Pomorski i Kołobrzeg;

- polityka mocarstw wobec sprawy polskiej, decyzje konferencji Wielkiej Trójki;
- kształtowanie się obozu polskiej lewicy komunistycznej – m.in. PPR, KRN, PKWN;
- organizacja i cele Polskiego Państwa Podziemnego; ZWZ, „Szare Szeregi”, Kedyw, Delegatura Rządu na Kraj; Armia Krajowa, Narodowe Siły Zbrojne, Bataliony Chłopskie;
- akcja „Burza”;
- powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, następstwa powstania, postawa aliantów i ZSRS);
- rola wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej – m.in.: Władysława Sikorskiego, Stefana Grot-Roweckiego, Tadeusza Bora-Komorowskiego, Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka, Kazimierza Sosnkowskiego, Leopolda Okulickiego;
- tragizm losów twórców zaangażowanych w niepodległościową konspirację, w tym: Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Tadeusza Gajcego i Zygmunta Rumla;
- sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie: Muzeum Powstania Warszawskiego, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.

II ETAP – REJONOWY

Temat przewodni do II etapu:

Od zniewolenia do wolności. Polska na tle Europy i świata w latach 1939-1956.

Wymagane wiadomości i umiejętności:

W drugim etapie rejonowym obowiązują wszystkie treści nauczania (wymagania szczegółowe) podstawy programowej z historii dla klas V-VIII od starożytności do 2004 r. oraz wiadomości rozszerzające temat przewodni z etapu poprzedniego, oraz:

- zmiany na mapie politycznej Europy i świata po II wojnie światowej;
- polityczne, gospodarczo-społeczne oraz kulturowe skutki II wojny światowej;
- powojenny problem niemiecki - sąd w Norymberdze, strefy okupacyjne, powstanie dwóch państw niemieckich;
- okoliczności utworzenia państwa Izrael i geneza konfliktu arabsko-izraelskiego;
- przemiany w Chinach po II wojnie światowej; system maoistowski;
- cele, struktura i rola w powojennym świecie Organizacji Narodów Zjednoczonych;
- przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i geneza zimnej wojny; przejawy zimnej wojny;
- przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny;
- wojna w Korei;
- proces sowyetyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej (państwa „demokracji ludowej”);
- geneza i charakterystyka NATO i Układu Warszawskiego;
- zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; wydarzenia w NRD w 1953 r.; XX Zjazd KPZR w Moskwie; powstanie węgierskie w 1956 r.;
- straty demograficzne, gospodarcze i kulturowe Polski po II wojnie światowej;
- porównanie obszaru państwa polskiego przed i po II wojnie światowej; następstwa społeczno-gospodarcze zmian granicznych; układy graniczne z sąsiadami;

- proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce; „Polska lubelska”; Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej;
- terror stalinowski w Polsce; represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa (m.in. „proces szesnastu”; oblawa augustowska);
- działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW);
- losy żołnierzy wyklętych/niezlomnych;
- proces sowietyzacji kraju na płaszczyźnie ustrojowej (referendum ludowe w 1946 r., wybory w 1947 r., konstytucja PRL), gospodarczo-społecznej (reforma rolna, nacjonalizacja przemysłu i handlu; efekty społeczne i gospodarcze planu trzyletniego i sześcioletniego) i kulturowej; propaganda komunistyczna;
- przyczyny i następstwa poznańskiego czerwca; geneza i znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.; przejawy odwilży popaździernikowej 1956 r.;
- formy i skutki prześladowania Kościoła katolickiego, armii (pokazowe procesy);
- cechy sztuki socrealizmu; rola m.in. radia „Wolna Europa” wobec propagandy komunistycznej.

ETAP III – WOJEWÓDZKI

Temat przewodni do III etapu:

Od zniewolenia do wolności. Polska na tle Europy i świata w latach 1939-2004.

Wymagane wiadomości i umiejętności:

W etapie wojewódzkim konkursu arkusz zawierał będzie zadania obejmujące historię Polski i powszechną w latach 1939-2004 opracowane na podstawie podstawy programowej dla tego okresu, obowiązującej lektury do tego etapu oraz tematów przewodnich, czyli na podstawie zagadnień z tematów przewodnich dwóch etapów poprzednich, oraz:

- znaczenie Soboru Watykańskiego II dla działalności Kościoła katolickiego w świecie i idei ekumenizmu;
- rola kultury masowej i sportu we współczesnym świecie;
- przebieg i specyfika i skutki konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego;
- geneza procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce (tzw. rok Afryki);
- przemiany w Chinach po śmierci Mao Zedonga; przyczyny rosnącego znaczenia Chin w świecie współczesnym;
- przyczyny, przebieg i skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;
- Czechosłowacja w 1968 r.;
- proces rozpadu ZSRS i jego następstwa (z uwzględnieniem m.in. polityki Michaiła Gorbaczowa);
- przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991;

- porównanie procesu obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i transformacji ustrojowej tych państw;
- konflikty na terenie byłej Jugosławii;
- geneza i etapy integracji Europejskiej; główne etapy rozwoju Unii Europejskiej;
- nowe zagrożenia dla ładu międzynarodowego; przyczyny i uwarunkowania rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie;
- proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej w PRL (m.in. „mała stabilizacja”, „cud na kredyt”);
- osiągnięcia polskich twórców kultury, ludzi nauki i sportowców w latach 60. i 70. XX w.;
- system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS;
- geneza, przebieg i następstwa kryzysów społecznych (tzw. polskich miesięcy-symboli) w latach 1968, 1970 i 1976;
- społeczno-polityczna rola Kościoła katolickiego; polityka władz PRL względem Kościoła; znaczenie obchodów millenijnych w roku 1966, z uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego; rola papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich; wpływ Kościoła katolickiego na ruch społeczny Polaków;
- działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980;
- przyczyny, przebieg i następstwa strajków w 1980 r.;
- ruch społeczny „Solidarność” i jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie; najważniejsze postacie „Solidarności” (m.in. Anna Walentynowicz, Lech Wałęsa, Tadeusz Mazowiecki, Bronisław Geremek);
- przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, jego specyfika oraz społeczne, gospodarcze i polityczne skutki; międzynarodowa reakcja na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce;
- postawy Polaków wobec stanu wojennego, formy oporu społecznego; rola ks. Jerzego Popiełuszki;
- przyczyny, oceny i skutki zawarcia porozumienia Okrągłego Stołu;
- największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej;
- realia życia codziennego w PRL lat 80;
- proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwanie suwerenności przez Polskę;
- proces transformacji ustrojowej i gospodarczej w latach 1989–1997 oraz międzynarodowe uwarunkowania;
- polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej (w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej); stosunki Polski z sąsiednimi państwami;
- przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90. XX w.

V. PODSTAWA PROGRAMOWA – HISTORIA – KLASA V-VIII

(Dz. U. z 24 lutego 2017 r., poz. 356; strony 91-102)

I. Cywilizacje starożytne. Uczeń:

- 1) porównuje koczowniczy tryb życia z osiadłym i wyjaśnia skutki rewolucji neolitycznej;
- 2) lokalizuje w czasie i przestrzeni cywilizacje Starożytnego Wschodu (Mezopotamii, Egiptu i Izraela), cywilizacje nad wielkimi rzekami (Indie i Chiny) oraz cywilizacje Grecji i Rzymu;
- 3) charakteryzuje strukturę społeczeństwa i system wierzeń w Egipcie, Grecji i Rzymie, religię starożytnego Izraela; wyjaśnia różnicę między politeizmem a monoteizmem;
- 4) umiejscawia w czasie i zna różne systemy sprawowania władzy oraz organizację społeczeństwa w Egipcie, Atenach peryklejskich i Rzymie;
- 5) charakteryzuje najważniejsze osiągnięcia kultury materialnej i duchowej świata starożytnego w różnych dziedzinach: filozofii, nauce, prawie, architekturze, sztuce, literaturze;
- 6) umiejscawia w czasie i przestrzeni narodziny oraz rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa.

II. Bizancjum i świat islamu. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni zasięg ekspansji arabskiej i wyjaśnia wpływ cywilizacji muzułmańskiej na Europę;
- 2) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i rozpoznaje osiągnięcia kultury bizantyjskiej (prawo, architektura, sztuka).

III. Średniowieczna Europa. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni państwo Franków;
- 2) umiejscawia w czasie i przestrzeni nowe państwa w Europie;
- 3) wyjaśnia przyczyny i skutki rozłamu w Kościele w XI wieku oraz opisuje relacje między władzą cesarską a papieską;
- 4) charakteryzuje przyczyny i skutki krucjat.

IV. Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy. Uczeń:

- 1) przedstawia instytucje systemu lennego, wyjaśnia pojęcie stanu i charakteryzuje podziały społeczne w średniowieczu;
- 2) opisuje warunki życia średniowiecznego miasta i wsi;
- 3) porównuje kulturę rycerską i kulturę miejską, opisuje charakterystyczne cechy wzoru rycerza średniowiecznego, rozpoznaje zabytki kultury średniowiecza, wskazuje różnice między stylem romańskim a stylem gotyckim;
- 4) wyjaśnia rolę Kościoła (w tym zakonów) w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego.

V. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni państwo pierwszych Piastów oraz przedstawia jego genezę;
- 2) wyjaśnia okoliczności przyjęcia chrztu przez Piastów oraz następstwa kulturowe, społeczne i polityczne chrystianizacji Polski;
- 3) charakteryzuje rozwój i kryzys monarchii Bolesława Chrobrego i Mieszka II;
- 4) charakteryzuje odbudowę i rozwój państwa Piastów za rządów Kazimierza Odnowiciela i Bolesława Śmiałego;

- 5) przedstawia dokonania Bolesława Krzywoustego; opisuje konflikt z Cesarstwem Niemieckim;
- 6) opisuje społeczeństwo Polski pierwszych Piastów.

VI. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego. Uczeń:

- 1) umieszcza w czasie i przestrzeni Polskę okresu rozbicia dzielnicowego;
- 2) opisuje przyczyny oraz wskazuje skutki rozbicia dzielnicowego;
- 3) umieszcza w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi oraz zagrożeniem najazdami tatarskimi w okresie rozbicia dzielnicowego;
- 4) opisuje przemiany społeczne i gospodarcze, z uwzględnieniem ruchu osadniczego;
- 5) charakteryzuje proces zjednoczenia państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku, wskazując na rolę władców piastowskich (ze szczególnym uwzględnieniem roli Władysława Łokietka) oraz Kościoła.

VII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:

- 1) opisuje rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku;
- 2) analizuje dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej (system obronny, urbanizacja kraju, prawo, nauka) oraz w polityce zagranicznej;
- 3) opisuje związki Polski z Węgry w XIV i XV wieku;
- 4) wyjaśnia przyczyny i ocenia następstwa unii Polski z Wielkim Księstwem Litewskim;
- 5) charakteryzuje dokonania w dziedzinie polityki wewnętrznej i zagranicznej Jagiellonów w XV w.;
- 6) porządkuje i umieszcza w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi w XIV i XV wieku;
- 7) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej i uprawnień stanu szlacheckiego (rozwój przywilejów szlacheckich do konstytucji Nihil Novi).

VIII. Wielkie odkrycia geograficzne. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny i ocenia wpływ odkryć geograficznych na życie społeczno-gospodarcze i kulturowe Europy oraz Nowego Świata;
- 2) umieszcza w czasie i przestrzeni wyprawy Krzysztofa Kolumba, Vasco da Gamy, Ferdynanda Magellana oraz sytuuje w przestrzeni posiadłości kolonialne Portugalii i Hiszpanii.

IX. „Złoty wiek” w Polsce na tle europejskim. Uczeń:

- 1) rozpoznaje charakterystyczne cechy renesansu europejskiego; charakteryzuje największe osiągnięcia Leonarda da Vinci, Michała Anioła, Rafaela Santi, Erazma z Rotterdamu, Mikołaja Kopernika, Galileusza i Jana Gutenberga;
- 2) wymienia przyczyny i następstwa reformacji, opisuje cele i charakteryzuje działalność Marcina Lutra i Jana Kalwina oraz przedstawia okoliczności powstania Kościoła anglikańskiego;
- 3) wyjaśnia cele zwołania soboru trydenckiego i charakteryzuje reformę Kościoła katolickiego;
- 4) umieszcza w czasie i opisuje najważniejsze wydarzenia w dziedzinie polityki wewnętrznej ostatnich Jagiellonów;
- 5) charakteryzuje politykę zagraniczną ostatnich Jagiellonów, ze szczególnym uwzględnieniem powstania Prus Książęcych;

- 6) opisuje model polskiego życia gospodarczego w XVI wieku, uwzględniając działalność gospodarczą polskiej szlachty i rolę chłopów;
- 7) przedstawia największe osiągnięcia polskiego renesansu i reformacji, uwzględniając twórczość Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Andrzeja Frycza Modrzewskiego; rozpoznaje obiekty sztuki renesansowej na ziemiach polskich;
- 8) przedstawia okoliczności zawarcia unii realnej między Polską a Litwą (1569) i jej główne postanowienia.

X. Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) charakteryzuje stosunki wyznaniowe i narodowościowe w Rzeczypospolitej; wyjaśnia główne założenia konfederacji warszawskiej;
- 2) wyjaśnia okoliczności uchwalenia artykułów henrykowskich i przedstawia zasady wolnej elekcji; omawia przebieg i rezultaty pierwszych wolnych elekcji;
- 3) opisuje panowanie Stefana Batorego, ze szczególnym uwzględnieniem jego polityki zewnętrznej.

XI. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII wieku. Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne przyczyny wojen Rzeczypospolitej z Rosją, Szwecją i Turcją;
- 2) wyjaśnia przyczyny, cele i następstwa powstania Bohdana Chmielnickiego na Ukrainie;
- 3) omawia przebieg i znaczenie potopu szwedzkiego;
- 4) sytuuje w czasie, lokalizuje i omawia najważniejsze bitwy w XVII wieku;
- 5) dokonuje oceny następstw politycznych, społecznych i gospodarczych wojen w XVII wieku;
- 6) rozpoznaje charakterystyczne cechy kultury baroku, odwołując się do przykładów architektury i sztuki we własnym regionie.

XII. Europa w XVII i XVIII wieku. Uczeń:

- 1) charakteryzuje, na przykładzie Francji Ludwika XIV, ustrój monarchii absolutnej oraz wymienia główne cechy monarchii parlamentarnej, wykorzystując informacje o ustroju Anglii;
- 2) opisuje idee Oświecenia, podaje przykłady ich zastosowania w nauce, literaturze, architekturze i sztuce;
- 3) charakteryzuje zasadę trójpodziału władzy Karola Monteskiusza i zasadę umowy społecznej Jakuba Rousseau;
- 4) charakteryzuje reformy oświeceniowe wprowadzone w Prusach, Rosji i Austrii.

XIII. Rzeczpospolita Obojga Narodów w I połowie XVIII wieku. Uczeń:

- 1) omawia przyczyny i charakteryzuje przejawy kryzysu państwa w epoce saskiej;
- 2) charakteryzuje projekty reform ustrojowych Stanisława Leszczyńskiego i Stanisława Konarskiego;
- 3) omawia zjawiska świadczące o postępie gospodarczym, rozwoju kultury i oświaty;
- 4) ocenia pozycję międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich.

XIV. Powstanie Stanów Zjednoczonych. Uczeń:

- 1) omawia przyczyny i następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;
- 2) wymienia instytucje ustrojowe Stanów Zjednoczonych, wyjaśnia ich funkcjonowanie; ocenia sposób, w jaki konstytucja amerykańska realizowała w praktyce zasadę trójpodziału władzy;
- 3) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

XV. Wielka rewolucja we Francji. Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne przyczyny rewolucji i ocenia jej rezultaty;
- 2) analizuje i objaśnia zasady zawarte w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela.

XVI. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej. Uczeń:

- 1) podaje przykłady naprawy państwa za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, w tym osiągnięcia Komisji Edukacji Narodowej;
- 2) charakteryzuje cele i konsekwencje konfederacji barskiej;
- 3) sytuuje w czasie obrady Sejmu Wielkiego oraz uchwalenie Konstytucji 3 maja; wymienia reformy Sejmu Wielkiego oraz najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja;
- 4) wyjaśnia okoliczności zawiązania konfederacji targowickiej i przedstawia jej następstwa;
- 5) rozpoznaje charakterystyczne cechy polskiego oświecenia i charakteryzuje przykłady sztuki okresu klasycyzmu z uwzględnieniem własnego regionu.

XVII. Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII wieku. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie I, II i III rozbiór Rzeczypospolitej i wskazuje na mapie zmiany terytorialne po każdym rozbiorze;
- 2) przedstawia przyczyny i skutki powstania kościuszkowskiego;
- 3) rozróżnia przyczyny wewnętrzne i zewnętrzne upadku Rzeczypospolitej.

XVIII. Epoka napoleońska. Uczeń:

- 1) charakteryzuje zmiany polityczne w Europie w okresie napoleońskim i przemiany społeczno-gospodarcze;
- 2) opisuje okoliczności utworzenia Legionów Polskich oraz omawia ich historię;
- 3) opisuje powstanie Księstwa Warszawskiego, jego ustrój i terytorium;
- 4) przedstawia stosunek Napoleona do sprawy polskiej oraz postawę Polaków wobec Napoleona.

XIX. Europa po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

- 1) omawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy, w tym do ziem polskich;
- 2) charakteryzuje najważniejsze przejawy rewolucji przemysłowej (wynalazki i ich zastosowania, obszary uprzemysłowienia, zmiany struktur społecznych i warunków życia).

XX. Ziemie polskie w latach 1815–1848. Uczeń:

- 1) wskazuje na mapie podział polityczny ziem polskich po kongresie wiedeńskim;
- 2) charakteryzuje okres konstytucyjny Królestwa Polskiego – ustrój, osiągnięcia w gospodarce, kulturze i edukacji;
- 3) przedstawia przyczyny wybuchu powstania listopadowego, charakter zmagania i następstwa powstania dla Polaków w różnych zaborach;

- 4) omawia położenie Polaków w zaborach pruskim i austriackim, na obszarze ziem zabranych oraz w Rzeczypospolitej Krakowskiej;
- 5) charakteryzuje główne nurty oraz postacie Wielkiej Emigracji i ruch spiskowy w kraju.

XXI. Europa w okresie Wiosny Ludów. Uczeń:

- 1) wymienia wydarzenia związane z walką z porządkiem wiedeńskim, charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie;
- 2) omawia przyczyny i skutki powstania krakowskiego oraz Wiosny Ludów na ziemiach polskich.

XXII. Powstanie styczniowe. Uczeń:

- 1) omawia pośrednie i bezpośrednie przyczyny powstania, „rewolucję moralną” 1861–1862;
- 2) dokonuje charakterystyki działań powstańczych z uwzględnieniem, jeśli to możliwe, przebiegu powstania w swoim regionie;
- 3) omawia uwłaszczenie chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje z uwłaszczeniem w pozostałych zaborach;
- 4) charakteryzuje formy represji popowstaniowych.

XXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) opisuje sytuację polityczną w Europie w II połowie XIX wieku, w tym procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec;
- 2) prezentuje przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
- 3) wyjaśnia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich w XIX w.;
- 4) wymienia nowe idee polityczne i zjawiska kulturowe, w tym początki kultury masowej i przemiany obyczajowe.

XXIV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) wyjaśnia cele i opisuje metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej – rusyfikacja, germanizacja (Kulturkampf), autonomia galicyjska;
- 2) opisuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców – trójlojalizm, praca organiczna, ruch spółdzielczy;
- 3) opisuje formowanie się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków;
- 4) omawia narodziny i pierwsze lata istnienia nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy);
- 5) wyjaśnia społeczne i narodowe aspekty rewolucji w latach 1905–1907;
- 6) charakteryzuje spór orientacyjny w latach 1908–1914.

XXV. I wojna światowa. Uczeń:

- 1) omawia najważniejsze konflikty między mocarstwami europejskimi na przełomie XIX i XX wieku;
- 2) wymienia główne przyczyny wojny – polityczne i gospodarcze, pośrednie i bezpośrednie;
- 3) omawia specyfikę działań wojennych: wojna pozycyjna, manewrowa, działania powietrzne i morskie;
- 4) charakteryzuje postęp techniczny w okresie I wojny światowej;
- 5) opisuje rewolucję i wojnę domową w Rosji.

XXVI. Sprawa polska w czasie I wojny światowej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;
- 2) omawia umiędzynarodowienie sprawy polskiej: akt 5 listopada 1916 r., rola Stanów Zjednoczonych i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.;
- 3) ocenia polski wysiłek zbrojny i dyplomatyczny, wymienia prace państwowotwórcze podczas wojny.

XXVII. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) opisuje kulturowe i cywilizacyjne następstwa wojny;
- 2) charakteryzuje postanowienia konferencji paryskiej oraz traktatu w Locarno; ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i ład wersalski;
- 3) charakteryzuje oblicza totalitaryzmu (włoskiego faszyzmu, niemieckiego narodowego socjalizmu, systemu sowieckiego): ideologię i praktykę.

XXVIII. Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) omawia formowanie się centralnego ośrodka władzy państwowej – od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do „Małej Konstytucji”;
- 2) przedstawia proces wykuwania granic: wersalskie decyzje a fenomen Powstania Wielkopolskiego i powstań śląskich (zachód) – federacyjny dylemat a inkorporacyjny rezultat (wschód);
- 3) opisuje wojnę polsko-bolszewicką i jej skutki (pokój ryski).

XXIX. II Rzeczpospolita w latach 1921–1939. Uczeń:

- 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń oraz dziedzictwa zaborowego;
- 2) charakteryzuje ustrój polityczny Polski na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.;
- 3) omawia kryzys demokracji parlamentarnej w Polsce – przyczyny, przebieg i skutki przewrotu majowego;
- 4) opisuje polski autorytaryzm – rządy sanacji, zmiany ustrojowe (konstytucja kwietniowa z 1935 r.);
- 5) przedstawia główne kierunki polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej (system sojuszy i politykę równowagi).

XXX. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje społeczną, narodowościową i wyznaniową strukturę państwa polskiego;
- 2) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;
- 3) ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej, a zwłaszcza powstanie Gdyni, magistrali węglowej i Centralnego Okręgu Przemysłowego;
- 4) podaje najważniejsze osiągnięcia kulturalne i naukowe Polski w okresie międzywojennym.

XXXI. Droga do wojny. Uczeń:

- 1) omawia japońską agresję na Dalekim Wschodzie;
- 2) przedstawia ekspansję Włoch i wojnę domową w Hiszpanii;
- 3) opisuje politykę hitlerowskich Niemiec – rozbijanie systemu wersalsko-łokarnieńskiego: od remilitaryzacji Nadrenii do układu w Monachium;
- 4) charakteryzuje politykę ustępstw Zachodu wobec Niemiec Hitlera;
- 5) wymienia konsekwencje paktu Ribbentrop-Mołotow.

XXXII. Wojna obronna Polski we wrześniu 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- 2) opisuje i omawia etapy wojny obronnej i wskazuje na mapach położenia stron walczących;
- 3) podaje przykłady szczególnego bohaterstwa Polaków, np. obrona poczty w Gdańsku, walki o Westerplatte, obrona wieży spadochronowej w Katowicach, bitwy pod Mokrą i Wizną, bitwa nad Bzurą, obrona Warszawy, obrona Grodna, bitwa pod Kockiem.

XXXIII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:

- 1) przedstawia oraz sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
- 2) charakteryzuje politykę Niemiec na terenach okupowanej Europy; przedstawia zagładę Żydów oraz Romów i eksterminację innych narodów; zna przykłady bohaterstwa Polaków ratujących Żydów z Holokaustu;
- 3) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;
- 4) wymienia główne decyzje konferencji wielkiej trójki (Teheran, Jałta, Poczdam);
- 5) przedstawia bezpośrednie skutki II wojny światowej, w tym problem zmiany granic i przesiedleń ludności.

XXXIV. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:

- 1) porównuje założenia i metody polityki niemieckiej i sowieckiej w okupowanej Polsce;
- 2) wymienia przykłady zbrodni niemieckich i sowieckich (Palmiry, Katyń, kaźń profesorów lwowskich, Zamojszczyzna);
- 3) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego (rzeź wołyńska) na Kresach Wschodnich;
- 4) charakteryzuje polityczną i militarną działalność polskiego państwa podziemnego, w tym formy oporu wobec okupantów;
- 5) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki wybuchu powstania warszawskiego oraz ocenia postawę aliantów i Związku Sowieckiego wobec powstania.

XXXV. Sprawa polska w czasie II wojny światowej. Uczeń:

- 1) przedstawia okoliczności powstania i omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na wychodźstwie;
- 2) umieszcza w czasie i przestrzeni działania polskich formacji na różnych frontach i obszarach toczącej się wojny;
- 3) przedstawia politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej.

XXXVI. Świat po II wojnie światowej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje bezpośrednie skutki II wojny światowej, wyróżniając następstwa polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe, z uwzględnieniem powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych;
- 2) wyjaśnia przyczyny i skutki rozpadu koalicji antyhitlerowskiej oraz opisuje początki zimnej wojny;
- 3) opisuje okoliczności powstania NRD i RFN;
- 4) wskazuje na mapie państwa NATO i Układu Warszawskiego, charakteryzując oba bloki polityczno-wojskowe;
- 5) omawia sytuację w ZSRS i państwach jego strefy wpływów z uwzględnieniem wydarzeń na Węgrzech w 1956 r. i w Czechosłowacji w 1968 r.;
- 6) określa przyczyny, umieszcza w czasie i przestrzeni procesy dekolonizacyjne i ocenia ich następstwa;
- 7) wymienia konflikty doby zimnej wojny, w tym wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie oraz omawia skutki blokady Berlina i kryzysu kubańskiego;
- 8) opisuje przebieg konfliktu na Bliskim Wschodzie;
- 9) omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej;
- 10) wyjaśnia przyczyny oraz lokalizuje w czasie i przestrzeni proces rozpadu ZSRS na przełomie lat 80. i 90., a także wyjaśnia jego następstwa;
- 11) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991;
- 12) przedstawia cele i główne etapy rozwoju Unii Europejskiej;
- 13) opisuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej.

XXXVII. Początki komunizmu w Polsce. Uczeń:

- 1) przedstawia okoliczności przejścia władzy w Polsce przez komunistów (rola Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, referendum ludowe, wybory w 1947 r.);
- 2) charakteryzuje postawy Polaków wobec nowych władz ze szczególnym uwzględnieniem oporu zbrojnego (żołnierze niezłomni [wyklęci]).

XXXVIII. Stalinizm w Polsce i jego skutki. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany ustrojowe, gospodarczo-społeczne i kulturowe w okresie stalinizmu;
- 2) omawia system terroru stalinowskiego w Polsce i ocenia jego skutki;
- 3) wyjaśnia przyczyny i skutki poznańskiego czerwca 1956 r. (powstanie poznańskie) oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.

XXXIX. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:

- 1) opisuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i formy uzależnienia od ZSRS;
- 2) charakteryzuje realia życia społecznego i kulturalnego z uwzględnieniem specyfiki czasów gomułkowskich i gierkowskich;
- 3) przedstawia i sytuuje w czasie różnorodność przyczyn kryzysów społecznych w latach 1968, 1970, 1976 i ich konsekwencje;
- 4) wyjaśnia znaczenie roli Kościoła katolickiego dla stosunków politycznych i społecznych;
- 5) opisuje narodziny i działania opozycji politycznej w latach 1976–1980;
- 6) przedstawia rolę Jana Pawła II i ocenia jego wpływ na przemiany społeczne i polityczne;

- 7) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków sierpniowych w 1980 r.;
- 8) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność”.

XL. Dekada 1981–1989. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego przebieg i konsekwencje;
- 2) przedstawia postawy Polaków wobec stanu wojennego, fenomen oporu społecznego;
- 3) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia „okrągłego stołu”, przedstawia jego głównych uczestników i opisuje postanowienia.

XLI. Narodziny III Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997;
- 2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.;
- 3) wyjaśnia przyczyny napięć społecznych.

XLII. Miejsce Polski w świecie współczesnym. Uczeń:

- 1) przedstawia i sytuuje w czasie i przestrzeni proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskanie suwerenności przez Polskę;
- 2) wyjaśnia przyczyny i znaczenie przystąpienia Polski do NATO w 1999 r.;
- 3) wyjaśnia przyczyny i znaczenie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 r.